

*До спеціалізованої вченої ради Д 26.053.13
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова*

ВІДГУК

офіційного опонента доктора філософських наук, професора , завідувача
кафедри гуманітарних наук Харківської державної академії фізичної культури

Газнюк Лідії Михайлівни

на дисертацію **Коннової Ніни Олексіївни**

Семіотика фінансів у культурі: філософсько-антропологічний аналіз
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за
спеціальністю 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури
033 – філософія

Сучасний світ характеризується прискоренням всіх соціокультурних процесів, стрімким виникненням нових та зникненням колишніх культурних форм. Для філософської антропології і філософії культури стає актуальним завдання фіксування та дослідження змін, що відбуваються в семіотичному просторі соціуму, виявлення механізмів культурної динаміки, в тому числі, трансформації ритуально-поведінкової структури. Культура є система соціальних конвенцій, взаємозалежних образів діяльності, норм, однаково усвідомлених і неусвідомлених. До таких належить і семіотика фінансів, що розуміється в даному дослідженні в гранично широкому значенні, як структурована певним чином поведінкова модель. Таке розуміння семіотики фінансів є методологічно виправданим, оскільки дозволяє сконцентрувати увагу на основних механізмах універсалізації культурного досвіду в економічній антропології. Феномен грошей виділяється із економічної реальності як іно-буття, що має власні цілі та цінності.

Аналіз семіотики фінансової системи та економічних форм у культурі концентруються на феноменальному рівні і потребують аналізу сутнісних аспектів їхнього функціонування. Проте, саме осмислення семіотичного аспекту фінансів у культурно-антропологічному ключі виявляє методологічні переваги і має велике евристичне значення, а тому дисертаційне дослідження Ніни Олексіївни Коннової є актуальним.

Аналізуючи семіотику фінансів, авторка має справу з особливим способом означення взаємовідносин форми та змісту. Поведінкові структури в фінансовій цивілізації зумовлені культурним середовищем та конкретно-історичним контекстом економічної реальності. З погляду етнометодології, світ значень щоразу конструюється заново і визначається не мовними константами, а процедурами їхнього застосування, а рухливий, неповторний контекст формує сукупні правила інтерпретації поведінки.

Семіотичний простір – це не лише простір актуальних культурних форм, що діють, а й простір «віртуальних», цілеспрямовано сформованих соціокультурних стратегій. Дисертантка цілком слушно стверджує, що семіотика фінансів в культурі зумовлена також і тим фактом, що різного роду маніпуляції свідомістю, так звана «соціальна інженерія», здійснюються сьогодні не лише прямим впливом, а й непрямим, – через формування нових стереотипів поведінки, які мають властивість «притягувати» адекватний концепт. Тому в дисертаційному дослідженні культурно-антропологічні аспекти економічної поведінки розглядаються як інструментарій програмування вольової інтенції суспільства, як дієві механізми сучасної економічної політики.

Семіотичний аналіз фінансів і поведінкових форм в економічній реальності розташовується на перетині кількох галузей знання: культурології, семіотики, лінгвістики, теорії комунікації, аксіології, етнології. Отже, семіотика фінансових поведінкових форм у культурі може апелювати до значного обсягу наукових джерел, у яких розроблялися ті чи інші аспекти теми.

Використовуючи семіотичний підхід, дисертантка виділила: а) синтактику грошей або певну знакову картину, що враховує всі обставини виникнення і розповсюдження фінансових відносин; б) семантику грошей як співвідношення грошових знаків з конкретними обставинами; в) прагматику грошей як сукупність певних заходів, що здійснюються у фінансовій системі.

Дисертантка, аналізуючи феномен грошей в контексті повсякденного рівня економічної свідомості, віднаходить влучні фольклорні матеріали, які містять у собі (явно або приховано) раціональні елементи господарського

життя. Загалом, фольклорний матеріал включає всі основні економічні категорії, зокрема гроші, механізми попиту і пропозиції, витрат і відшкодувань, накопичення, збереження, методи оцінювання вигоди, власності тощо. Серед основних компонентів, які мають економічний сенс, дисертантка виокремлює:

1) феномен володіння, до якого належать: необхідність протиставлення «свого» і «чужого»; емоційна й мотиваційна симетричність; цінність чужого добра, майна, власності; права вільного управління власністю; оцінка традиційних та інституціональних механізмів захисту прав власності;

2) стихійно-редистрибутивні ефекти в процесі соціально-економічного обміну і наслідки редистрибутивних дій;

3) операції товарного обміну, технології і правила отримання вигоди, пов'язаної з оборотом фінансово-економічних цінностей;

4) оцінку механізмів «попит – пропозиція», ціноутворення й ефектів граничної користі;

5) сприйняття грошей і монетарні стереотипи.

У дисертаційній роботі здійснено семантичний аналіз еволюції грошей як феномену культури під кутом зору історичних змін їх знакової природи й смислового наповнення, зроблено спробу дослідити внутрішню логіку цього процесу й визначити його загальний зміст як ідеалізацію грошей. Показано, що історична еволюція грошей виявляє їх справжню онтологічну природу як віртуальну реальність, як інформацію «у чистому вигляді», соціальну силу, яка специфічно упорядковує життєвий світ людського суспільства.

У даному дисертаційному дослідженні має місце зміна установок когнітивного підходу: з онтологічних на антропологічні (філософський контекст), з прагматичних на аксіологічні (смисловий аспект).

Соціокультурним ядром роботи є семіотика фінансів, через яку формуються основоположні цінності, інститути, інтереси, відносини, сподівання, амбіції людей. У зв'язку з цим фінансово-економічна криза розглядається у контексті широкомасштабних трансформацій, які відбулися в найважливіших сферах суспільного життя – соціальній, політичній, культурній, психологічній, і, звичайно, антропологічно-екзистенційній. Сутність

трансформацій, що відбуваються, проявляється в безпрецедентній прозорості національно-державних кордонів і легкості переміщення і розповсюдження власності, багатства, знань, науки, інформації, технологій, а отже, і в перерозподілі відносної геополітичної могутності та енергії між державами і регіонами. Ці процеси практично знижують можливості раціонального контролю над подіями, що відбуваються в світі, з одного центру. Небачено зросла кількість учасників соціоекономічного буття і світового ринку, їх якісний і кількісний склад. Цьому слугує спроба автора підкріпити вибудовану в межах логіки розгортання роботи модель функціонування грошей в віртуальному просторі у вигляді кріптовалют. Зазначений аналіз розгортається на тлі допитливого прагнення автора зібрати у єдине цілісне категоріальне визначення різноаспектні феноменальні прояви функціонування грошей в соціокультурній реальності, супроводжуючи даний підхід не менш послідовним розглядом похідних і сполучних грошам понять – дар як ритуал, який може наповнюватися «міфічними» смислами, бути непомітним і анонімним, як прихована благодійність. Більшу частину поведінкової активності становлять різні типи ритуалізованої поведінки, задіяні в життєдіяльності людини, включаючи економічну сферу. Це конструювання соціально впорядковує світ повсякденності, виконуючи основні функції забезпечення стійкості міжсуб'єктної інтерактивності.

У розкритті проблемного потенціалу дисертаційної теми автор спирається на низку теоретичних концептів та ідей, зокрема: холізму, фракталів, синергетики та емерджентизму, показуючи, що сучасний простір культури характеризується високим ступенем динамічності: деякі тексти, звільняючись від контекстів і позатекстових зв'язків вихідної культури, набувають рухливості і переміщуються в нове семіотичне середовище. При цьому будь-який «уламок» семіотичної структури може «працювати» як окремий текст, оскільки він зберігає механізми реконструкції всієї системи, зокрема це стосується і фінансово-економічної системи.

Одним з важливих здобутків авторського розгляду дисертаційної теми можна вважати філософсько-антропологічний проект, у якому формується і

оновлюється статус і предметне наповнення практичної філософії з використанням методологічних засобів культурної антропології при виявленні зв'язок феномену потлача з системою фінансових відносин, що виникають у процесі грошового обігу, будучи механізмами економіки прибутку, які стають можливими саме на основі певних міфів та відповідних форм потлача.

Визначені тематичні напрямки роботи, положення новизни та висновки дозволяють зрозуміти загальний філософсько-антропологічний, культурно-антропологічний та соціокультурний контексти, у яких сформоване бачення рушійної проблеми дослідження та авторських підходів до її вирішення.

Таким чином, враховуючи комплексний характер аналізу семіотики грошей в культурі, виконаного із застосуванням трансдисциплінарної методології, дисертаційне дослідження та отримані нові наукові результати становлять безумовну цінність і заслуговують на позитивну оцінку.

Водночас не зайвим видається висловити декілька міркувань, відповіді на які, не змінюючи в цілому позитивну оцінку дисертаційного дослідження, можуть слугувати проясненню позиції автора та більш точному розумінню окремих положень роботи.

1. На с. 77 авторка звертається до поняття «символічний капітал», але обмежується його розглядом лише в значенні «енергії потлача». Доречно було б більш розгорнуто проаналізувати феномен грошей як символічний капітал.

2. Доцільно було б більше уваги приділити аналізу «людини економічної» як власника у суспільстві споживання.

3. У роботі досліджується певний зв'язок з онтологічною та етичною складовими власності. Саме власність як онтологічна категорія кладеться в основу кінцевого визначення феномену грошей як його системоутворюючий елемент. Аналіз цього фактору додав би дослідженню більшої аргументованості й поліфонічності.

4. Поза увагою авторки дисертації залишилися впливи феномену грошей на колізії соціокультурного буття.

5. Авторка розглядає енергетичний ресурс грошей, порівнюючи їх з енергіями природного характеру, але не менш важливою є енергія грошей і в соціальному-політичному аспекті в системі владних відносин.

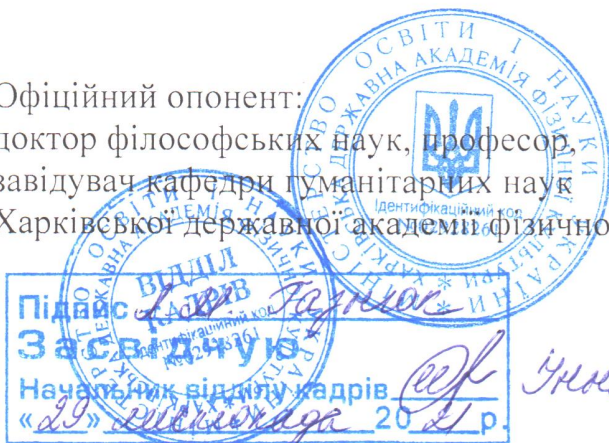
6. Усі три розділи дисертації є логічно побудованими, продуманими, доцільно визначеними в загальній композиції дисертаційної роботи, однак у тексті цих структурних одиниць зустрічаються деякі смислові повтори, яких можна було б уникнути.

Зміст автореферату повністю відповідає матеріалам дисертації. Опубліковані праці свідчать про повноту викладу сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій, а також широку географію їх оприлюднення.

Виявлені зауваження та побажання до дисертації не знижують її загального науково-кваліфікаційного рівня, теоретичного та практичного значення результатів роботи, які представлені в публікаціях та авторефераті. За актуальністю, науковою новизною та практичною цінністю, змістом і оформленням дисертаційна робота Коннової Ніни Олексіївни «Семіотика фінансів у культурі: філософсько-антропологічний аналіз», повністю відповідає основним вимогам до наукових досліджень такого рівня, визначеним пп. 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015, № 567 від 27.07.2016) і «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженим Наказом МОН України № 40 від 12.01.2017., а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури.

Офіційний опонент:
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри гуманітарних наук
Харківської державної академії фізичної культури

 Л.М.Газнюк

 Яна Міршченко